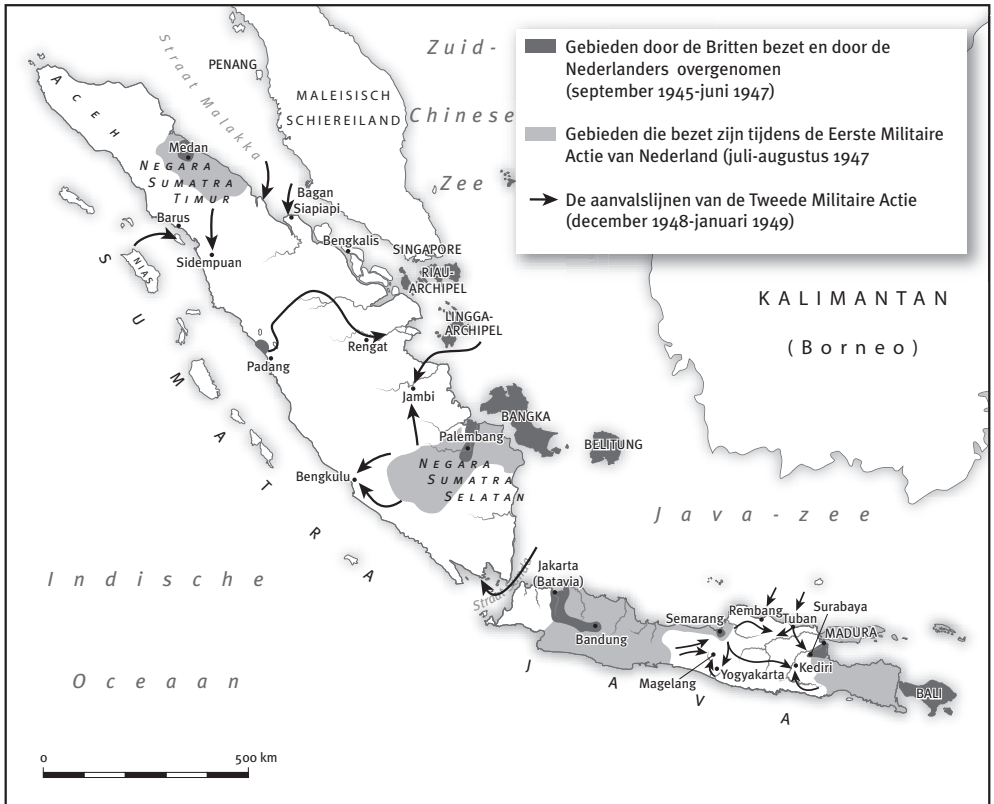

Nieuw-Guinea

Onafhankelijkheidsoorlog – 1945-1949

Inleiding

VIJF EEUWEN KOLONIALE OORLOGEN

*Keer nooit, zelfs geen ogenblik,
de rug naar je eigen geschiedenis.*
Sukarno¹

Slagveld der geschiedenis

Mijn interesse voor de geschiedenis van Indonesië werd in 2007 aangewakkerd door het boek van de historicus Peter Carey over de Javaanse prins Dipanagara. Diens religieus geïnspireerde verzet leidde tot een koloniale strijd op ongekende schaal, die bekendstaat als de Javaoorlog. Tussen 1825 en 1830 vielen aan Javaanse zijde naar schatting 200.000 doden. Aan Nederlandse kant sneuvelden 15.000 man, onder wie veel Europese en Indonesische huurlingen.

Careys boek *The power of prophecy* riep bij mij de vraag op hoeveel militaire confrontaties er in de loop der eeuwen tussen de koloniale mogendheden – behalve Nederland ook Portugal, Spanje, Engeland, Frankrijk, Duitsland en Japan – en Indonesische tegenstanders waren geweest. Waarom en hoe werden die oorlogen gevoerd en hoeveel slachtoffers waren er?

De lijst expedities, oorlogjes en oorlogen die ik samenstelde aan de hand van onder andere M.C. Ricklefs' *A history of modern Indonesia* (mijn tweede inspiratiebron) werd langer en langer. Afhankelijk van de definitie telde ik al gauw 200 à 300 militaire confrontaties. Later ontdekte ik dat er meer van zulke lijstjes bestonden. Zo telde de historicus J.M. Somer in 1935 in een studieboek voor de Koninklijke Militaire Academie in Breda alleen al tussen 1816 en 1927 zo'n 250 militaire 'expedities en excursies'. Geen wonder dat een ministeriële commissie in 1852 van het beginsel uitging dat men zich in Nederlands-Indië 'immer als in staat van oorlog moest beschouwen'.²

Sommige expedities duurden enkele dagen of weken, maar er waren ook oorlogen die jaren of – zoals in Aceh – decennia duurden. De conclusie moet zijn dat er altijd wel ergens oorlog was, vaak drie, vier ex-

pedities tegelijk in verschillende delen van het land. Als er al een Pax Neerlandica heerste, dan was het een gewapende vrede.

Het aantal koloniale oorlogen in Indonesië is zo groot dat bijna niemand meer een overzicht heeft. In 1895 was dit ook al zo en daarom deed G.B. Hooyer toen een poging de Nederlands-Indische krijgsgeschiedenis samen te vatten; alleen al voor de periode 1811-1894 – minder dan een eeuw – had hij drie delen nodig.

Mijn eigen onderzoek naar de periode 1510-1975 leverde een lijst op van meer dan vijfhonderd militaire acties, expedities en oorlogen, zowel te land als ter zee. De lijst van oorlogvoerende mogendheden wordt aangevoerd door Nederland, maar ook andere Europese landen en Japan gebruikten militaire middelen om hun koloniale doelen in de archipel te realiseren. Ook als de kolonisatoren elkaar bestreden, kunnen we spreken van koloniale oorlogen omdat het primair ging om de exploitatie van de rijkdommen van een ander land.

Het verzet tegen de vreemde overheersing is even oud als de overheersing zelf. In de eerste eeuwen van het koloniale tijdperk kwam dat verzet vooral van de vorsten en de bestuurlijke elite, die het volk mobiliseerden voor de strijd. Breder volksverzet kwam incidenteel wel voor maar begon zich pas in de 19de eeuw echt te manifesteren om dan in de 20ste eeuw tot volle ontplooiing te komen.

Omdat een groot deel van de bezettingslegers uit Indonesische huurlingen en dwangarbeiders bestond, waren de koloniale oorlogen ook een strijd van Indonesiërs tegen Indonesiërs. Wanneer een kolonistator zich mengde in binnenlandse conflicten – wat vaak gebeurde – streden zelfs Javanen tegen Javanen of Molukkers tegen Molukkers, al probeerde de koloniale legerleiding dat te vermijden.

Ook als we de vele onderlinge oorlogen van Indonesische vorsten buiten beschouwing laten, is het slagveld van de koloniale geschiedenis bezaaid met lijken. Tienduizenden Portugezen, Spanjaarden, Engelsen, Fransen, Nederlanders, Japanners en huursoldaten uit tal van andere landen lieten er hun leven. Maar verreweg de meeste militaire en burgerslachtoffers – ten minste drie à vier miljoen – waren Indonesiërs.

Eilandenrijk

De Indonesische archipel strekt zich uit over bijna 5000 kilometer en telt meer dan 17.000 eilanden en eilandjes, waarvan ongeveer duizend bewoond zijn. Pas sinds 1950 zijn ze verenigd in de Republiek Indone-

sië, het grootste moslimland ter wereld. Het totale landoppervlak is met bijna 2 miljoen km² ongeveer 52 keer zo groot als Nederland, waarbij het ruim 3 miljoen km² grote zeegebied niet is meegerekend.

De term 'Indonesië' kwam in de 19de eeuw in zwang onder geografen en werd pas in de eerste decennia van de 20ste eeuw door nationalistische studenten in Nederland geijkt als aanduiding van een onafhankelijk land in wording. In navolging van de meeste moderne geschiedschrijvers gebruik ik de benaming 'Indonesië' ook voor de archipel voor 1900.³

Terwijl de grenzen van Indonesië nu vastliggen, was in vroeger eeuwen minder duidelijk waar de archipel begon en eindigde. De gebieden die we nu kennen als Maleisië en de Filipijnen, waren nog lang verweven met het gebied dat nu Indonesië heet. Het Maleisisch schiereiland had veel contact met Aceh en Palembang op Sumatra en werd beschouwd als het westelijke deel van de Indonesische archipel.⁴

In sommige hoofdstukken neem ik de grenzen van de archipel ruim. Zo begint de geschiedenis van de koloniale overheersing van Indonesië met de verovering van Malakka, de poort tot het toenmalige 'Oost-Indië'. Ook de eerste koloniale oorlogen in het gebied tussen de Filipijnen en de Molukken krijgen aandacht. In latere eeuwen reken ik Brits-Borneo, Brunei, Oost-Timor en Oost-Nieuw-Guinea tot de Indonesische archipel. Deze geografische samenhang betekent niet dat al die eilanden eenzelfde ontwikkeling doormaakten. Er bestonden grote verschillen tussen de afzonderlijke eilanden en ook binnen die eilanden was er verscheidenheid.

De vroeg-Indonesische vorstendommen aan de kust waren zeemogendheden waarvan de heerschappij zich kon uitstrekken tot de omringende wateren en naburige eilanden. Ook de Europeanen begrepen dat, toen zij hun eerste aanvallen richtten op de havensteden langs de belangrijke zeeroutes. Wie heerste over de zeeën, heerste over de handel.

Geen handel zonder oorlog

Kolonialisme is een vorm van imperialisme waarbij een dominante staat voor langere tijd economische en politieke macht uitoefent over een ander, meestal ver verwijderd gebied. Dit kan door middel van een volksplanting maar ook door vestiging van een bestuur dat militair sterk genoeg is om gezag en handelsvoordelen af te dwingen.

Het westerse kolonialisme heeft in de loop van de tijd verschillende

gedaanten aangenomen en ook verschillende benamingen gekregen. Toen in de 19de eeuw het accent kwam te liggen op de vorming van natiestaten en grote wereldrijken, raakte de term ‘modern imperialisme’ in zwang. Onder invloed van Marx en Lenin werd het kolonialisme gezien als uitvloeisel van het wereldkapitalisme. Latere auteurs benadrukten vooral de interdependentie, waarbij ze aandacht vroegen voor het tweerichtingsverkeer tussen de westerse landen en de koloniën.

In de eerste eeuwen was territoriaal bezit meer het gevolg van handelspolitiek dan een doel op zich. Pas later groeiden de meeste exploitatiekoloniën alsnog uit tot bezit in staatkundige zin. Zo nam het door Europeanen beheerste aardoppervlak toe van 35 procent in 1800 tot 84 procent in 1914. In veel gevallen ging deze ‘expansie’ gepaard met oorlogen. Soms werd de oorlogszucht versterkt door nationalistische sentimenten maar zelden speelden die een hoofdrol. Vaker ontstonden koloniale oorlogen door conflicten met naburige vorstendommen of concurrerende mogendheden, successiekwesties of geschillen over verdragen.⁵

Om handelsvoordelen af te dwingen waren koopvaardij schepen uitgerust als oorlogsschepen, werden havens bezet en forten gebouwd. De kolonisatoren sloten ongelijke verdragen af en speelden rivaliserende vorsten tegen elkaar uit. Steeds werd het territorium verder uitgebreid totdat ten slotte heel het land ‘gepacificeerd’, dat wil zeggen onderworpen was. In dit kolonisatieproces vielen, zoals gezegd, verreweg de meeste slachtoffers aan Indonesische kant. Ook de economische schade (verwoesting van het land, blokkades, oorlogsschatting) kwam voor rekening van de onderliggende partij.

Jan Pieterszoon Coen, de verwoester van Jacatra en de stichter van Batavia, heeft dit alles kort samengevat in zijn devies: ‘Geen handel zonder oorlog en geen oorlog zonder handel.’ Hij heeft later bijval gekregen van anderen. Sir Josiah Child, aandeelhouder van de Engelse East India Company, verklaarde in 1688: ‘Profit and power must go together’, en Charles Boone, gouverneur van de EIC in Bombay, zei in 1718: ‘If no naval force no trade.’⁶

Veel koloniale oorlogen zijn mede te verklaren vanuit de internationale context. De Portugese en Spaanse veroveringen in de 16de eeuw waren onderdeel van een wereldwijde strijd om de suprematie. Na 1600 was de Indonesische archipel het strijdtoneel van vier Europese zeemachten: Portugal, Spanje, Engeland en Nederland. Ook de latere Engels-Nederlandse en napoleontische oorlogen hadden repercussies in Indonesië.

In de 19de eeuw was de pacificatie van de Indonesische archipel onderdeel van een mondiale wedloop tussen de westerse mogendheden. Voor Azië vormde de Eerste Wereldoorlog het sluitstuk van dat imperialistische tijdperk. Toen daarna ook Japan zich als koloniale veroveraar ontpopte, breidde de in Europa begonnen Tweede Wereldoorlog zich uit naar Azië. Nederland verloor hierbij zijn Europese grondgebied aan Duitsland en zijn Indische bezittingen aan Japan. De Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog was vervolgens onderdeel van een mondiaal dekolonisatieproces.

Naast economische drijfveren en internationale competitie speelden ook religieuze tegenstellingen een rol. Omdat hierbij wereldgodsdiensten in het geding waren, had ook deze krachtmeting een mondiaal karakter. Toen paus Alexander VI in 1493 de wereld verdeelde onder de katholieke koningen van Spanje (Castilië) en Portugal en hun opdroeg het christelijke evangelie overal uit te dragen, waren de kustgebieden van Indonesië al geïslamiseerd. De koloniale oorlogen kregen daardoor een religieuze dimensie.

Toen de katholieke geloofsijver was geluwd en de protestantse koloniatoren zich zo neutraal mogelijk probeerden op te stellen om de handel niet te schaden, bleef de religie een rol spelen. De strijd tegen vreemde overheersers viel vaak samen met de heilige oorlog tegen de *kafir* (ongelovigen). Ook waar het antikoloniaal verzet primair voortkwam uit sociaal-economische onvrede of algemeen menselijke vrijheidsdrang, kon de islam een religieuze lading geven aan de strijd.

Europacentrisme

Bij een geschiedschrijving van koloniale oorlogen bestaat het gevaar van blikverenging door de nadruk te leggen op de daden van vreemde, voornamelijk Europese overheersers. Zij waren het immers die verre landen ‘ontdekten’ en koloniseerden. Zelfs de ‘dekolonisatie’ lijkt nog een eenzijdig proces van ‘opvoeding tot zelfstandigheid’, resulterend in ‘overdracht’ van de soevereiniteit. Dat Indonesiërs zelf voor hun vrijheid strenden en overwonnen, wordt zo gecamoufleerd.

Om de blik te verbreden kies ik voor een *histoire de longue durée* en een groot maar samenhangend gebied (de Indonesische archipel van Malakka tot de Filipijnen) in een internationaal perspectief. Deze geschiedschrijving begint daarom met het tijdperk van de inter-Aziatische handel vóór 1500. Dit is ook de periode waarin grote rijken ont-

stonden en waarin invloeden uit India en China zich mengden met de oorspronkelijke culturen. De archipel was onderdeel van een uitgebreid handelsnetwerk dat reikte van China en de Filipijnen tot Afrika en Europa.⁷

De islam had zich al verbreid op het moment dat de eerste Europeanen zich meldden. Vanaf de 13de eeuw was er al sprake van een Dar al-Islam, een wereldwijde gemeenschap van de islam, verbonden door handel maar ook door godsdienst, taal (Arabisch), pelgrimage (naar Mekka) en wetenschap. Toch was de dominantie van de islam niet overal even sterk. Naast de *santri*, de orthodoxe gelovigen, was er een veel grotere groep *abangan*, die de islam combineerden met allerlei vormen van hindoeïsme, boeddhisme en traditioneel volksgeloof.

Achteraf gezien is de aanraking met het christelijke Westen tamelijk oppervlakkig gebleven. In 2015 telde de Republiek Indonesië 255 miljoen inwoners, van wie hooguit tien procent christen was. Indonesië was en bleef in meerderheid een land van moslims.⁸

Continuïteit zien we ook in bestuurlijk opzicht. De meeste vreemde overheersers hebben gebruikgemaakt van traditionele Indonesische bestuurders. Zowel de vorsten als de aristocratische bovenlaag werden ingeschakeld om het koloniale bestuur handen en voeten te geven. Na de onafhankelijkheid werd Indonesië een democratie maar wel met een sterke leiding van bovenaf.

Ook als we deze geschiedschrijving voor het jaar 1500 laten beginnen en oog proberen te hebben voor de continuïteit, blijft het gevaar bestaan dat het perspectief 180 graden draait op het moment dat de Europeanen het toneel betreden. Te vaak is de verdere geschiedenis door westerse bril bekeken of – zoals J.C. van Leur schreef – vanaf het Europese scheepsdek, vanuit de schietgaten van forten en vanaf de galerijen van handelshuizen en planterswoningen.

Om die eenzijdigheid te compenseren heb ik de koloniale oorlogen zo veel mogelijk beschreven in het bredere kader van de Indonesische geschiedenis. Dit was niet eens zo heel moeilijk omdat veel koloniale conflicten verweven waren met de bestaande strijd tussen en binnen vorstendommen. Door in zulke conflicten partij te kiezen maakten de westerse overheersers zich onderdeel van de Indonesische geschiedenis. Dat die geschiedenis de resultante is van een meersijdig proces, komt het duidelijkst aan het licht in de 20ste eeuw, wanneer het nationalisme de leidende kracht wordt in de ontwikkeling naar onafhankelijkheid.⁹

Koloniaal systeem

Koloniale oorlogen vormen de hoofdmoot van dit boek, maar militaire overmacht alleen is onvoldoende om een land langdurig te overheersen. Zonder andere machtsmiddelen zou het relatief kleine Nederlands-Indisch leger nooit in staat zijn geweest steeds grotere delen van de Indonesische archipel te onderwerpen en onderworpen te houden. Hoe lukte het Nederland en andere koloniale mogendheden met een aandeel van nog geen half procent van de bevolking tientallen miljoenen Indonesiërs zo lang te overheersen?

Eeuwenlang blijken het min of meer dezelfde mechanismen te zijn die een dergelijk systeem in stand houden. Allereerst was de medewerking vereist van de sleutelfiguren in het overheerste land. Door vorsten medeplichtig te maken kon een vreemde mogendheid haar gezag handhaven en tegelijk camoufleren. Via verdeel-en-heerstactieken, straffen en beloningen werd dat systeem gecontinueerd. Vaak mengden koloniale legers zich in successieoorlogen tussen concurrerende troonpretendenten om er zelf voordeel van te trekken.

Voorts ontstond een uitgebreid stelsel van economische, fiscale, bestuurlijke en juridische maatregelen om de overheersten in het gareel te houden. Ook hieraan zal ik veel aandacht besteden. Monopolisme, grondonteigening, gedwongen arbeid, verplichte leveranties, segregatie en apartheid, taal- en onderwijspolitiek, politietoezicht, beperking van burgerlijke vrijheden, gevangenisstraffen, verbanningen en doodstraffen – het hele arsenaal werd ingezet om de bevolking tot gehoorzaamheid te dwingen.

Methode en bronnen

Er is zo veel gepubliceerd over bijna alle aspecten van het koloniale tijdperk in Indonesië dat er meer behoefte is aan samenvatting dan aan toevoeging van nieuwe details. Ik heb me daarom tot taak gesteld de bestaande literatuur over koloniale oorlogen onder het stof vandaan te halen, samen te vatten en toegankelijk te maken. Daarbij zal het accent liggen op de koloniale krijgsgeschiedenis, die in veel historische studies onderbelicht is gebleven.

De voornaamste beperking bij mijn literatuuronderzoek was dat ik geen Indonesisch, laat staan Javaans of andere oorspronkelijke talen kan lezen. Ik heb me dus gebaseerd op Nederlands- en Engelstalige li-

teratuur, hier en daar aangevuld met publicaties in het Frans of Duits. Portugese en Spaanse literatuur kon ik alleen gebruiken als deze vertaald was in een van de genoemde talen.

Gelukkig zijn veel Indonesische bronnen vertaald of althans samengevat in het Engels of Nederlands. Zelfs VOC-archieven bevatten al vertalingen van oorspronkelijke documenten, zoals brieven van Indonesische vorsten en regenten. Ook literair-historische kronieken die in de koloniale tijd aan de hoven van Indonesische vorsten werden geschreven, zijn soms vertaald. Overigens zijn dergelijke geschriften belangrijker vanwege de gevoelens die erin vertolkt worden dan vanwege de concrete informatie. Ze geven meer een recensie van de geschiedenis dan een verslag van de feiten, maar juist daarom zijn ze een waardevolle aanvulling op de primaire bronnen en secundaire literatuur die aan koloniale zijde is bewaard.¹⁰

Veel profijt heb ik gehad van de bestudering van zeventig jaargangen van het *Indisch Militair Tijdschrift* (1870-1940). De oorlogsverslagen en beschouwingen zijn weliswaar geschreven vanuit koloniaal standpunt, maar men neemt geen blad voor de mond, zelfs niet bij de beschrijving van wat we nu oorlogsmisdaden zouden noemen. Die hoorden immers bij het krijgsbedrijf.

De vaststelling van aantallen gewonden en doden blijft problematisch. De cijfers die koloniale legers verstrekten over de eigen verliezen, zijn relatief betrouwbaar. Maar de opgave van het aantal doden aan Indonesische kant is vaak niet meer dan een ruwe schatting. Aan beide kanten is meestal onduidelijk hoeveel gewonden later alsnog zijn bezweken. Ook de materiële schade is moeilijk vast te stellen.

Dezelfde voorzichtigheid is geboden bij jaartallen. Lang niet altijd is duidelijk wanneer een oorlog precies begon of eindigde. Tellen de voorbereidingen, de tijdelijke wapenstilstanden en de militaire schermutselingen na afloop mee? En wanneer is er eigenlijk sprake van een oorlog? Zeker bij een guerrilla die zich jaren voortsleept is het moeilijk te zeggen.

Kritische geluiden

Voor het thuisfront van de koloniale legers was het geruststellend dat de koloniale oorlogen ver van huis werden gevoerd. De troepenmacht bestond bovendien voor een groot deel uit huurlingen, zowel uit Europa als uit Azië. Daardoor bleef het aantal slachtoffers uit eigen land be-

perkt. En als ze sneuvelden, was het vanwege de afstand ondoenlijk de lijken naar hun vaderland te repatriëren. Europeanen die niet wilden weten wat er aan de andere kant van de wereld geschiedde, hoefden het ook niet te weten. En mocht onverhoopt toch iets van de gruwelijke werkelijkheid doordringen, dan waren er de koloniale winsten die veel goedmaakten.

Toch waren er ook kritische geluiden. Katholieke theologen en missionarissen stelden vragen bij de militaire operaties van Portugezen en Spanjaarden. Aandeelhouders van de Verenigde Oost-Indische Compagnie protesteerden tegen de massamoord op Banda. Multatuli, die de Nederlandse ‘roofstaat’ aanklaagde, was zonder twijfel de bekendste criticus, maar niet de eerste en zeker niet de laatste, zoals in hoofdstuk 24 zal blijken

Talrijker waren uiteraard de kritische geluiden vanuit Indonesië zelf. Indonesiërs bestreden de Europese indringers omdat ze zich meester maakten van hun zeeën, havens en landerijen, hun grondstoffen en producten, hun land. Wie denkt dat vreemde heerschappij in vroeger eeuwen een geaccepteerd gegeven was, moet zich afvragen waarom er dan zo veel koloniale oorlogen zijn gevoerd.

In deze geschiedschrijving probeer ik beide zijden te belichten. Tegenover de Portugese admiraal Albuquerque, de Nederlandse gouverneur-generaal Coen en de Engelse luitenant-gouverneur Raffles staan Indonesische helden als Iskandar Muda, sultan Agung, de Molukker Pattimura, de Javaanse prins Dipanagara en de nationalist Sukarno. Tegenover de tienduizenden die omkwamen aan koloniale zijde staan de honderdduizenden slachtoffers aan Indonesische kant.

Ook als men de gebeurtenissen uit het verleden ‘in hun tijd’ wil zien, blijft de vraag hoe overheersers hun overheersing destijds rechtvaardigden en de kritiek die er ook toen al was pareerden. En ook met welke argumenten en middelen de overheersten zich daartegen verzetten. In de woorden van een 17de-eeuwse vorst in Makassar: ‘Wie gaf u het recht fortten te bouwen in een land dat u niet toebehoort?’ Deze vraag staat centraal in dit boek.¹¹

Meelezers en lezers

Toen ik aan dit project begon, was de Indonesische archipel voor mij terra incognita. Ik had dit terrein niet durven betreden zonder de deskundige adviezen van prof. Henk Schulte Nordholt van het Koninklijk

Instituut voor Land-, Taal- en Volkenkunde te Leiden. Hij heeft mij op vele manieren aangemoedigd en als kritisch meelezers mij behoed voor vele valkuilen.

Met prof. Jan Breman besprak ik in een pril stadium een eerste opzet. De Indonesiëkenners prof. M.C. Ricklefs en prof. Peter Carey hielpen mij mijn schroom te overwinnen, toen ik aan dit in mijn ogen noodzakelijke boek begon. Prof. Jan Bank leverde, net als bij vorige boeken van mijn hand, commentaar vanuit een brede historische visie en volgde mijn project van stap tot stap als een trouw supporter.

Verschillende specialisten gaven kritisch commentaar op een of meer hoofdstukken. Ik noem met name prof. Gerrit Knaap van het Huygens Instituut (VOC-periode), prof. Petra Groen van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (Onafhankelijkheidsoorlog), Gerard Termorshuizen (Nederlands-Indische pers en literatuur) en Marjanne Termorshuizen-Arts (Indisch en Indonesisch recht). De hoofdstukken over de KNIL-oorlogen in de 19de eeuw werden van commentaar voorzien door historici van Museum Bronbeek, te weten Hans van den Akker, Marc Lohstein, Pauljac Verhoeven en Jonathan Verwey.

Mijn broer Koos Hagen las de hele tekst minutieus door op stilistische en andere onvolkomenheden. Mijn vrouw Jetty Hagen-Kraan heeft niet alleen een aantal concepthoofdstukken meegelezen maar mij vooral moreel gesteund in deze lange tocht langs de slagvelden van weleer. De vervolmaking van het boek is te danken aan redacteur Michel van de Waart van De Arbeiderspers, Wendy Bloemheuvel en andere collega's van de uitgeverij, die aan de productie, vormgeving en uitgave meewerkten. In het bijzonder noem ik Sjoerd de Jong, die met grote kennis van zaken en precisie de tekst 'persklaar' heeft gemaakt.

Veel dank ben ik ook verschuldigd aan de talloze historici die eerder de geschiedenis van Indonesië hebben beschreven. Ik hoop deze auteurs recht te doen door vermelding van hun namen in de literatuurlijst achter in dit boek en in de uitvoerige noten bij de tekst. Dat ik al die literatuur kon raadplegen, dank ik mede aan de bibliotheekmedewerkers op wie ik zo vaak een beroep mocht doen. Overbodig te zeggen dat de onvolkomenheden die dit boek ondanks alle bijstand nog aankleven, voor rekening van de schrijver komen.

Dit boek is in de eerste plaats een geschiedenis van de koloniale oorlogen in Indonesië en van het verzet tegen vreemde overheersing. Ik heb ernaar gestreefd dat verhaal zo leesbaar mogelijk te vertellen om een

groot publiek een beeld te geven van de koloniale oorlogsgeschiedenis, als bijdrage aan het debat over het kolonialisme.

Tegelijk heb ik mijzelf tot taak gesteld een gedetailleerd overzicht te geven van de expedities, oorlogjes en oorlogen die ik vond in de grote hoeveelheid bestaande, maar niet altijd toegankelijke literatuur. Daardoor heeft dit boek ook het karakter van een naslagwerk, naar het voorbeeld van het Britse *Colonial Wars Source Book* van Philip J. Haythornthwaite en het Franse *Livre noir du colonialisme* onder redactie van Marc Ferro. Die opzet maakt het ook mogelijk delen van het boek afzonderlijk te lezen.

Ik hoop dat de inhoudsopgave voor in het boek de lezers helpt hun weg te vinden in dit overzicht van vijf eeuwen Indonesische geschiedenis. Ook de lijstjes van religieuze en politieke organisaties (hoofdstukken 16 en 19), repressieve maatregelen (hoofdstuk 18), excessen (hoofdstuk 21) en opstanden, expedities en oorlogen (hoofdstuk 25) geven hopelijk structuur aan de veelheid van feiten. Uitgebreide registers maken het mogelijk te zoeken naar personen en zaken.

Wie meer wil weten over de positieve kanten van het koloniale bewind, die er ontegenzeggelijk ook waren, kan terecht in talloze andere boeken. Mij ging het erom dat de koloniale oorlogen die Indonesië zo lang hebben geteisterd, werden geboekstaafd in hun onderlinge samenhang en historische context.